

presència

Número 1890. Del 16 al 22 de maig del 2008. Any XLIII. 0,50 €

Una de les figures que integren el monument als lluitadors en la guerra del Francès a Girona. / MANEL LLADÓ

La guerra del Francès

UN PAÍS EN ARMES. En complir-se el bicentenari del conflicte, fem un repàs d'una de les guerres que han deixat més petja al país. / 2 a 9

Un país en

M.M. GURGUÍ / M. RIERA

● Si fa 200 anys les coses haguessin anat d'una altra manera, ara potser parlariem francès i tindriem Sarkozy de president. No podríem cremar fotos del Rei d'Espanya perquè seríem una república, o potser la nissaga napoleònica encara ens tindria sotmesos. No sabem si seria millor o pitjor; seria, senzillament, diferent.

Ara fa 200 anys que el país i l'Estat espanyol van ser sacsejats per la insaciable ambició napoleònica. La intromissió de l'exèrcit francès el 1808 en terres catalanes es coneix com la guerra del Francès, mentre que a la resta de l'Estat ha rebut el nom de guerra de la Independència.

Per què se celebra una guerra? De fet, no es commemora la confrontació bèl·lica de les tropes angloespanyoles i catalanes contra les franceses, sinó el que va implicar aquest enfrontament: l'alliberament del jou napoleònic, el fort sentiment de defensa de la pàtria que va néixer entre els combatents que s'enfrontaven a un mateix enemic i la provisional fi de l'antic règim.

Potser el millor seria preguntar-nos què en sabem, de la guerra del Francès? A la majoria ens vindrien al cap personatges com ara el timbaler del Bruc a Catalunya i el germà de Napoleó, Josep I, com a efímer rei d'Espanya, i naturalment el 2 de Mayo a Madrid i els setges de Girona i Saragossa, actes d'heroisme enaltits durant anys pel més ranci espanyolisme. Hi ha qui recordaria també la cèlebre frase «Abans moros que gavatxos!» i el ressorgiment del sentiment antifrancès que s'havia covat abans en anteriors conflictes bèl·lics. I d'altres pensarien només en alguns dels famosos quadres de Goya, recentments res-

taurats. Però, per què s'inicia la guerra? Què va motivar una revolta popular com la que hi va haver en molts pobles i ciutats?

Antecedents

La guerra del Francès comença l'any 1808 i s'acaba el 1814. És clar que no esclata així com així, com tampoc el sentiment antifrancès que mou molts dels combatents a lluitar fins a la mort. Els antecedents d'aquest profund odi els hem de buscar, sobretot, en la guerra de Successió (1700-1714) i la Guerra Gran (1793-1795). En la de Successió (en què pugnen per la corona espanyola Felip de Borbó i l'arxiduc Carles d'Àustria), Catalunya és víctima de la crueltat francesa. Els catalans prenen part a favor de l'aspirant a la corona espanyola que té les de perdre: l'arxiduc Carles d'Àustria. En ser derrotats, rebran la represàlia de les tropes franceses, que van lluitar a favor de Felip V. En el cas de la Guerra Gran, Catalunya torna a patir en pròpia carn les ferotges accions de l'exèrcit invasor francès, que sembla de desolació els camps i les ciutats per on passa. Així doncs, aquests dos esdeveniments bèl·lics no ajudaran a fer que els catalans tinguin un bon concepte dels francesos.

Arriba el 1808 i, dins l'àmbit europeu, Catalunya es troba ben bé al mig dels interessos de les dues grans potències que es volen repartir Europa: França i Anglaterra. Totes dues volen controlar les rutes comercials i és per això que necessiten conquerir territoris estratègics com ara Espanya i Portugal. França, tot i en principi aliada dels espanyols contra els anglesos, envairà la península Ibèrica sense miraments precisament a través de Catalunya.

Després de tretze anys de pau

Álvarez de Castro

«DURANT MÉS DE TRES ANYS, EL PRINCIPAT VA FORMAR PART DEL L'ESTAT FRANCÈS»

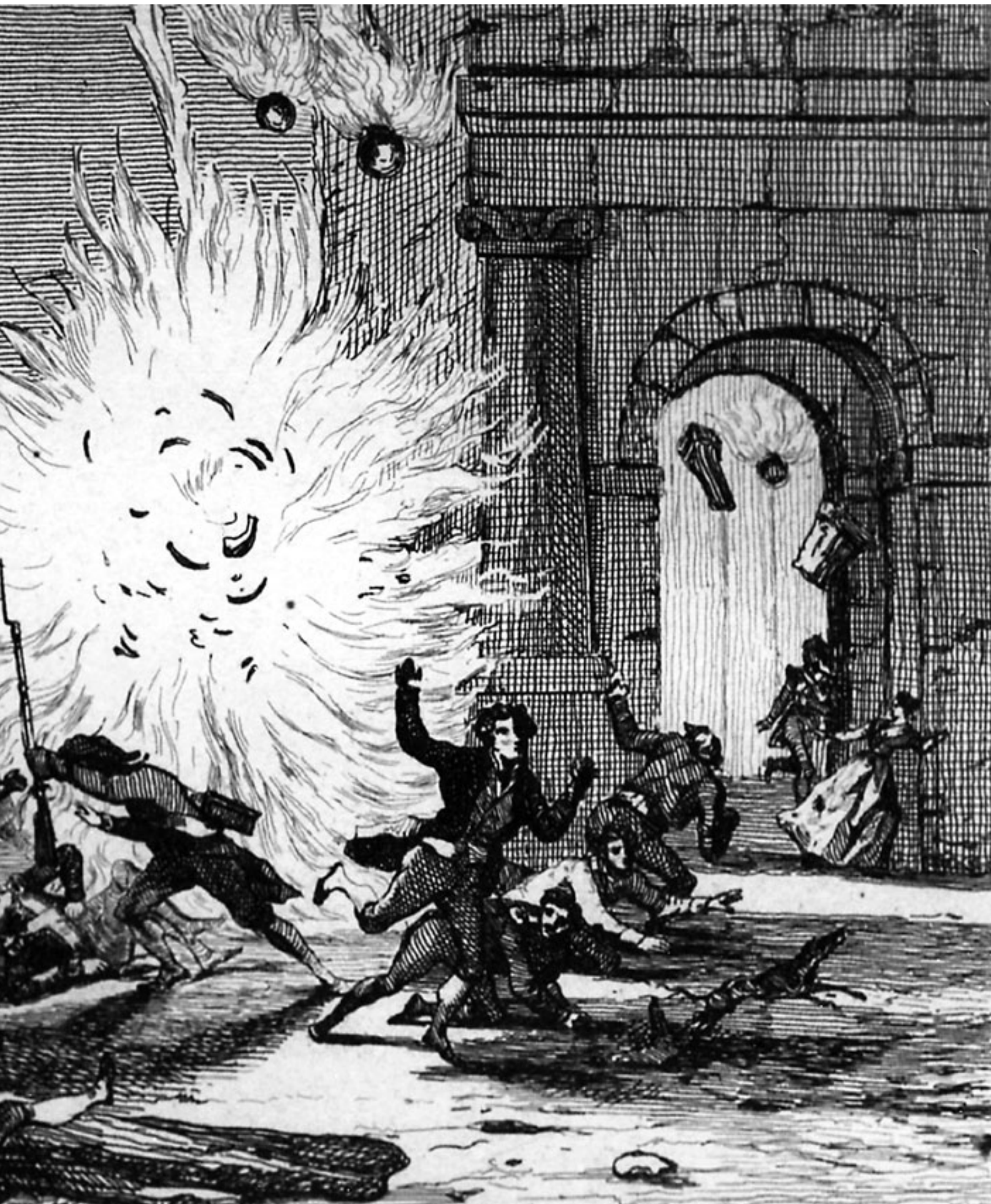
«EL CONFLICTE VA SER TAMBÉ UNA LLUITA ENTRE PARTIDARIS DE L'ANTIC RÈGIM I ELS REFORMISTES»

armes

LA GUERRA DEL FRANCÈS. Fa 200 anys de la invasió napoleònica. Com van reaccionar els catalans? Qui va atiar l'odi contra els francesos? Fem un repàs d'una de les guerres que ha deixat més petja al país.

Gravat de l'assalt a Roses, una de les poblacions catalanes que també van patir el setge dels francesos. / FUNDACIÓ ROSES HISTÒRIA I NATURA.

amb França, torna, doncs, la guerra. Amb tot, aquesta curta pau no va ser pas bona. L'enfrontament entre els francesos i Anglaterra va tenir conseqüències nefastes per al comerç català amb Amèrica pel boicot que hi feia la flota anglesa. Moltes de les empreses van haver de tancar, fet que va provocar atur i mendicitat. I la indústria també se'n va ressentir, però no tant. A més, la política interna espanyola era caòtica.

Invasió amb traïdoria

En aquest context, els espanyols van permetre el pas de tropes franceses per la Península perquè, en teoria, s'apoderessin de Portugal, aleshores aliada dels anglesos. D'acord amb el tractat de Fontainebleau, un exèrcit dirigit pel general Duhesme va entrar per la Jonquera el febrer del 1808. Va ser l'inici de la guerra del Francès. Amb traïdoria, Duhesme no es va limitar a creuar el Principat per arribar a Portugal, sinó que va anar ocupant tot el país sense trobar-hi cap resistència. Va agafar de sorpresa les tropes de les fortificacions de la Ciutadella, Montjuïc, el castell de Figueres. De fet, va trobar el camí tan planer, que al març les tropes franceses, sota les ordres de Murat, ja ocupaven tot Espanya.

Ens preguntem si no s'adonaven els espanyols i els catalans que els estaven envaint. La veritat és que estaven prou distrets amb la crisi en què estava immersa la política espanyola i els problemes econòmics que patien. Mentre Carles IV i Ferran VII es disputaven la corona, Napoleó ja tenia molt clar que els trons de Portugal i d'Espanya no serien ocupats per la família reial portu-
gue-

Sis anys de guerra (1808-1814)

La guerra del Francès va començar el febrer del 1808 amb l'entrada de les tropes de Duhesme pels Pirineus i es va acabar a mitjan 1814, en anunciar-se el tractat de Valençay, firmat un any abans entre espanyols i francesos

M.M.G.

● Sis anys va durar la guerra del Francès. Va començar el febrer del 1808 i es va acabar a mitjan 1814. Aquest conflicte bèl·lic va enfrontar Napoleó amb la població i les tropes regulars espanyoles, portugueses i britàniques a la península Ibèrica. En destaquem alguns dels fets més importants en una breu cronologia.

-1793-1795. Guerra Gran contra França. S'enfronten a les regions pirinenques els exèrcits de la monarquia espanyola de Carles IV amb els de la Convenció Republicana de França. La guerra va tenir una especial incidència a les terres catalanes, tant del sud com del nord. El sentiment antifrancès va arrelar força entre la població.

-27 d'octubre de 1807. Després de 13 anys de pau, amb el tractat de Fontainebleau entre Espanya i França s'engendra la guerra. Gràcies a l'acord, les tropes franceses travessen els Pirineus com a aliades de la monarquia espanyola per ocupar, en principi, Portugal, llavors de part dels anglesos, i garantir el bloqueig marítim contra Anglaterra. Les tropes franceses, però, van envair encobertament tota la Península.

-30 d'octubre de 1807. Conspiració d'El Escorial. Intent fallit de Ferran VII, príncep hereu, d'aconseguir, a la força, la corona.

-9 de febrer de 1808. Les tropes del general Philippe Guillaume Duhesme creuen la frontera de la Jonquera per arribar a Portugal,

Sometent a la guerra de la Independència. R. Martí i Alsina. / ENCICLOPÈDIA CATALANA

aleshores aliada d'Anglaterra, potència contra la qual lluita França en aliança amb Espanya.

-13 de febrer de 1808. Duhesme arriba fins a Barcelona, sense que es dispari ni un sol tret, amb més de 5.000 homes i 1.800 cavalls.

-29 de febrer de 1808. Els francesos ocupen de sorpresa la Ciutadella i el castell de Montjuïc.

-18 de març de 1808. Ocupació

del castell de Figueres.

-18 i 19 de març de 1808. Motí d'Aranjuez i presó de Godoy. Carles IV abdica forçosament en el seu fill Ferran VII. Napoleó decideix destronar per la força els reis Braganza de Portugal i els Borbons d'Espanya. Disturbis populars a Madrid, on el poble surt a defensar Ferran VII.

-Abril de 1808. Ferran VII i la fa-

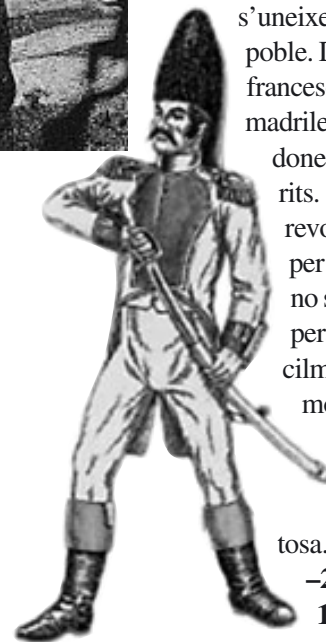
mília reial marxen cap a Baiona enganyats per Napoleó, que promet fer de mediador entre pare i fill. Nomenament de la Junta Suprema a Madrid per part de Ferran VII. Carles IV arriba a Baiona. Després de recuperar la corona del seu fill, la cedeix a Napoleó, que els obliga a abdicar. A Madrid, l'actitud desafiadora dels francesos encén els ànims dels ciutadans. La Junta Suprema es veu incapaç d'aturar els francesos i els madrilenys revoltats.

-2 de maig de 1808. Aixecament del poble de Madrid davant del Palau Reial per impedir la marxa de l'últim infant reial. El poble, sense el suport de les tropes espanyoles en guarnició, lluita, tot sol i sense armes, contra els francesos. Són pocs els artillers o infants espanyols que desobeeixen les ordres de la Junta Suprema i s'uneixen a lluitar amb el poble. Dura repressió dels francesos. Afusellen 410 madrilenys (també nens i dones). Hi ha molts ferits. Amb tot, la metxa revolucionària s'estén per tot el territori, que no se sotmetrà a l'emperador francès tan fàcilment com els seus monarques.

-12 de maig de 1808. Primers aldarulls a Tortosa.

-28 de maig de 1808. Es consti-

Capità de granaders.
/ PEDRES DE GIRONA

sa ni pels Borbons. És més, va ser prou hàbil per enredar pare i fill borbònics duent-los a Baiona per fer-los abdicar la corona. És així com el germà de Napoleó va ser rei d'Espanya.

Malgrat que els monarques van acceptar de seguida les condicions de l'emperador francès, bona part del poble -atíat sobretot per l'Església i els grans terratinents, que veien perillar els seus privilegis en cas d'un triomf francès, com havia passat amb la Revolució Francesa- no es va deixar convèncer amb tanta facilitat.

Brigadier

La revolta contra les tropes ocupants no es va fer esperar i es va escampar arreu com la pólvora.

Mentre que en l'àmbit espanyol es dona com a inici de la guerra el 2 de maig a Madrid, a Catalunya la crema de paper segellat a Manresa es considera el primer acte de rebel·lió contra les forces invasores. El 2 de juny de 1808, Maurici Carrió, pagès d'ofici, va cremar el paper segellat francès a la plaça de la vila. Manresa, tot i no estar dominada per l'exèrcit francès durant el conflicte, va ser

castigada amb cinc incursions, la més greu de les quals va culminar en l'incendi del 30 de març de 1811. Manresa era clau perquè disposava dels molins polvorers hidràulics més importants de Catalunya, que durant la guerra van proveir les guerrilles.

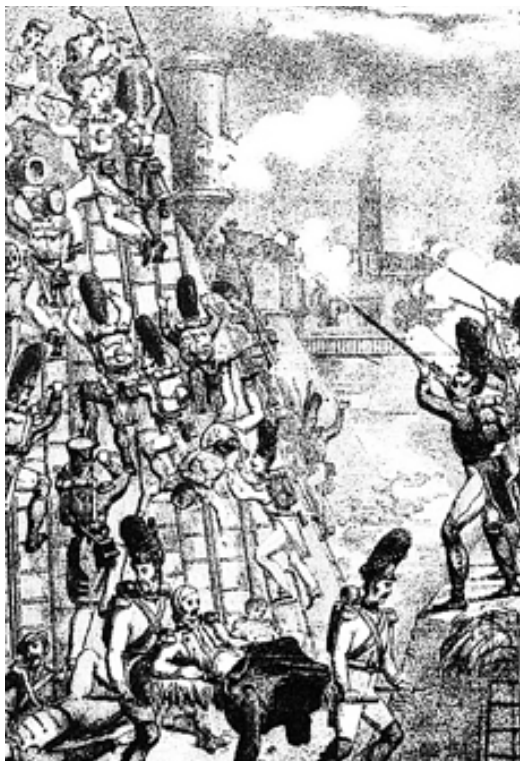
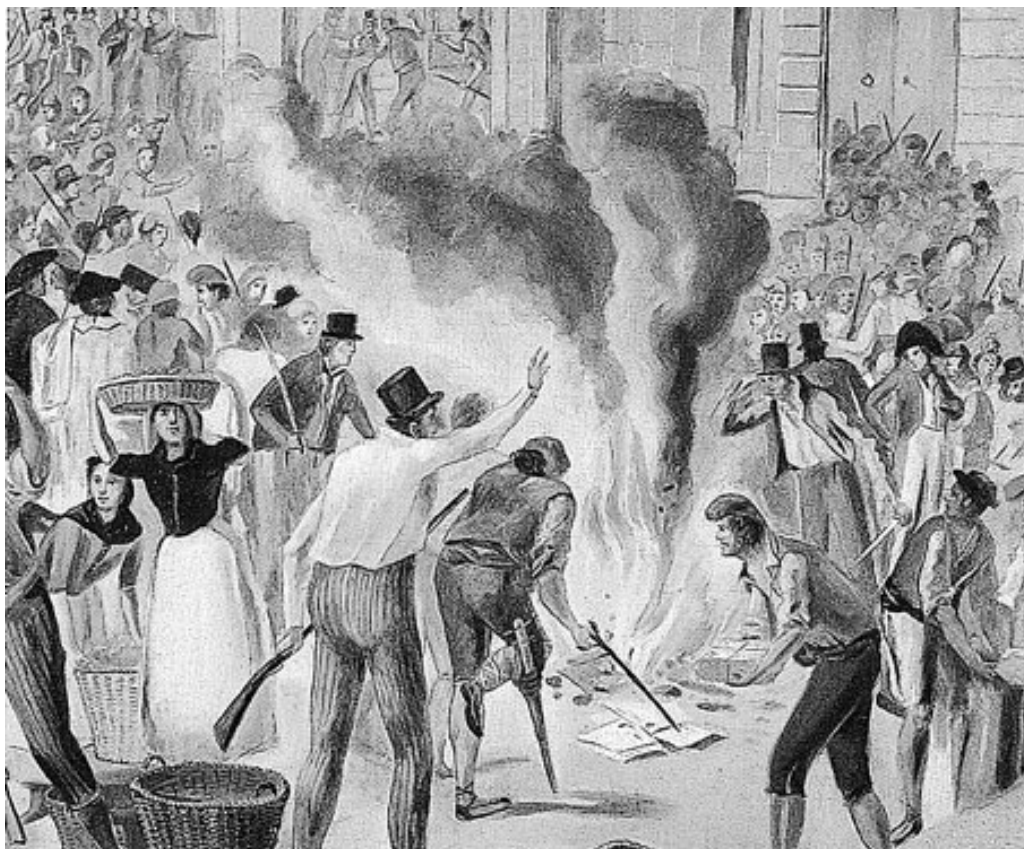
La primera victòria a Catalunya

Pocs dies després de la crema de paper segellat de Manresa tindrà lloc a El Bruc un dels fets mítics de la guerra, en el que serà la primera victòria a Catalunya contra els francesos. Una columna de

prop de 4.000 soldats francesos dirigida pel general Schwartz es va aturar a Martorell anant cap a Lleida i Saragossa. Aquesta aturada va donar temps als pobles del corregiment de Manresa a organitzar-se i cridar a sometent per preparar la defensa del Bruc. La presència inesperada d'un exèrcit regular i el repic de timbal que van sentir els francesos van fer suposar a Schwartz unes forces molt superiors a les que en realitat hi havia i va manar de recular. Els paisans de Manresa van fer 300 baixes entre els francesos. Expli-

tueix la primera junta a Lleida.
-25, 26 i 29 de maig de 1808. Aixecaments a Astúries, Santander i Sevilla, i a Granada i Mallorca.
-31 de maig de 1808. Es crea una junta a Tarragona.
-2 de juny. Crema del paper segellat a Manresa i creació d'una junta. És el primer acte obertament contrari a Catalunya contra el jou francès.
-5 de juny de 1808. Creació de la Junta Local a Girona.
-6 i 14 de juny de 1808. Batalles del Bruc. Primeres victòries contra l'exèrcit francès.
-12 de juny de 1808. Primer setge de Saragossa.
-18 de juny de 1808. Es constitueix a Lleida la Junta Superior de Catalunya.
-20 de juny de 1808. Primer setge francès a la ciutat de Girona. Durarà un dia.
-7 de juliol de 1808. Constitució de Baiona i primer govern de Josep I.
-19 de juliol de 1808. Derrota dels francesos a la batalla de Bailén. Castaños venç Dupont.
-25 de juliol de 1808. Josep I és proclamat rei d'Espanya.
-30 d'agost de 1808. Els francesos abandonen Portugal.
-5 de novembre de 1808. Setge de Roses.
-8 de novembre de 1808. Napoleó entra a Espanya.
-4 de desembre de 1808. Capitulació de Madrid i decrets de Chamartín (abolició de la Inquisició, reducció dels convents, extinció dels drets senyorials, prohibició de duanes).
-17 de desembre de 1808. Les tropes de Saint-Cyr derroten les de Vives a la batalla de Llinars i en-

Imatges que ha deixat la guerra del Francès a Catalunya: quadre de la crema de paper segellat a Manresa; gravat d'un dels setges a Girona; imatge actual del castell de Montjuïc de Barcelona, un altre dels escenaris de la guerra, i un gravat de l'assalt a Tarragona. / ENCICLOPÈDIA CAT./ PÀGÉS EDITORS.

tren a Barcelona.
-20 de desembre de 1808. Segon setge a Saragossa.
-26 de febrer de 1809. Les tropes franceses entren fins a Reus.
-10 de desembre de 1809. Girona capitula davant del mariscal Charles Pierre François Augereau, duc de Castiglione, després d'un setge de gairebé set mesos.
-10 d'abril de 1810. Comença el setge a Lleida.
-Gener de 1811. Els francesos prenen Tortosa.
-3 de maig de 1811. Setge de Tarragona.
-28 de juny de 1811. Cau Tarragona. El marquès de Campo Verde abandona la ciutat a la seva sort.
-26 de gener de 1812. Decret de Napoleó annexant Catalunya a França. Divisió del territori en quatre departaments (del Ter, del Segre, de Montserrat i de les Boques de l'Ebre).
-19 de març de 1812. Constitució de 1812 o de Cadis. Sis anys després i amb gairebé un milió de morts, Espanya, convertida en nació per la Constitució de Cadis, guanya, amb soldats, guerrilles i vilatans, la guerra, expulsant els francesos de la Península amb ajut dels anglesos i dels portuguesos.
-Març de 1813. Josep I abandona Madrid.
-10 de desembre de 1813. Tractat de Valençay entre Napoleó i Ferran VII sense que els anglesos ho sàpiguen. Fi de la guerra. Retirada de les tropes franceses.
-13 de maig de 1814. Ferran VII arriba a Madrid.
-28 de maig de 1814. Barcelona és deslliurada dels francesos.
-4 de juny de 1814. Evacuació dels francesos de Figueres.

ca l'historiador Antoni Moliner a *Catalunya contra Napoleó* (Pagès Editors) que, mentre els francesos decidien per on passar, «van arribar uns cent homes de Santpedor amb un timbal. Un home desconegut, probablement un soldat dels que havien fugit de la guarnició de Barcelona –per a alguns historiadors es tracta d'Isidre Lluçà i Casanoves, fill d'un pagès de Santpedor–, va demanar que li deixessin tocar el timbal.» Vet aquí l'acció mítica, una de les icones més conegudes i explotades del conflicte.

L'annexió de Catalunya

● Les victòries dels francesos arreu del Principat van concloure amb l'annexió de Catalunya a l'imperi francès. El 8 de febrer de 1810, Napoleó va signar un decret en què es qüestionaven les prerrogatives de la sobirania de Josep I. Napoleó va establir així la segregació de Catalunya d'Espanya i va crear quatre governs militars a les regions pirinenques. Malgrat les protestes de Josep, el Principat va ser dividit en quatre departaments per decret de Napoleó el 26 de gener de 1812. Els departaments eren el del Ter, el del Segre, el de Montserrat i el de les Boques d'Ebre. La Vall d'Aran va ser agregada al departament francès de l'Alta Garona i, per contra, Andorra ho va ser al del Segre, i les terres catalanes d'Aragó van ser, en part, afegides al de les Boques d'Ebre. L'administració francesa, contràriament al que havia fet a Catalunya Nord, va promoure l'ús del català.

Baró d'Eroles

El Bruc i Manresa van tenir imitadors però no pas amb la mateixa sort, com ara el Vendrell i l'Arboç, que van presentar una resistència ferotge a Chabran. La resposta del francès va ser incendiar el poble i matar-ne indiscriminadament la població civil el 9 de juny de 1808.

Malgrat tot, la victòria popular del Bruc, la primera des de la invasió francesa, va despertar l'esperit de resistència, amb re-

La petja dels protagonistes

Carrers, places i monuments evocuen encara i arreu figures i fets de la guerra

M.M.G.

● De testimonis de la guerra n'han quedat molts. Només cal fer un recorregut pels nostres carrers, places iavingudes per descobrir-hi la petja silenciosa que en roman arreu. A Girona, les muralles de la Torre Girone-lla, el monument de la plaça Independència, el de la plaça Calvet i Rubalcaba en forma de lleó, i el del cementiri, o el dedicat a les heroïnes de Santa Bàrbara, en són només alguns exemples. A Lleida, els carrers Bruc i Baró d'Eroles, per dir-ne només dos. A Tarragona, els carrers General Castañes, General Contreras, Reding i Gay, i l'escultura de bronze dedicada als herois de 1811 de la rambla Nova. A Barcelona, a més del Museu Militar de Montjuïc i les pintures de Josep Flaugier que s'hi conserven, hi trobem els carrers Bruc, Dos de Maig, General Álvarez de Castro, també el General Castañes, el General Manso, el General Vives. A Terrassa, el carrer dels Gavatxos... La majoria dels monuments homenatgen els herois i els combatents que van fer fora els francesos. Alguns dels protagonistes encara avui aixequen força polseguera, com és el cas del militar Mariano Álvarez de Castro, defensor de Girona. Va ser un heroi, com s'ens ha dit sempre? O un boig insensat?

ALTRES
PROTAGONISTES

– BÀNDOL FRANCÈS
Mariscal Suchet
Mariscal Augereau
General Shwartz
General Junot
Mariscal Murat
General Reille
Mariscal Saint-Cyr
General Chabran
General Lechi
General Pino

– BÀNDOL CATALÀ I
ESPANYOL
Regiment d'Ultònia
General Vives
General Reding
Capità general
Enrique O'Donnel
Campo Verde
Agustina d'Aragó
General Castañes
Luis de Lacy
Sometents
Miquelets
Blas de Fournás
Coronel Bolívar
Raimundo Caldagues
Baró d'Eroles

Ferran VII (1784-1833). Fill de Carles IV i de Maria Lluïsa de Parma. Va enfrontar-se al rei i a Godoy. Va seguir la guerra des de Baiona. El *rei desitjat* va tornar a Espanya el març del 1814.

Godoy (1767-1851). Primer ministre de Carles IV. El motí d'Aranjuez (1808) va aconseguir el seu empresonament. A Baiona va actuar com un ninot en l'afer de les abdicacions.

Mariano Álvarez de Castro (1749-1810). El 1809 va ser nomenat governador militar de la plaça de Girona. Va assumir-ne la defensa fins al final, descartant tota possible rendició.

Napoleó Bonaparte (1769-1821). Emperador dels francesos. La seva gran popularitat li va permetre instaurar de fet una dictadura militar que va acabar amb la seva pròpia desaparició.

percussions per a la guerra, com la creació d'un exèrcit regular i la formació de juntes de defensa.

Durant els anys de guerra, arreu d'Espanya i de Catalunya la tendència general va ser gairebé sempre la mateixa: arribada dels francesos, revolució, repressió, revolució, repressió... El panorama era desolador: setges, fam, misèria, mort. De totes les ciutats de l'Estat, Saragossa i Girona són les que han passat a la història com les que van demostrar més coratge contra el francès. Són

diversos els escrits, la majoria d'un topatriòtic ben desafortat, que així ho rememoren: «*O immortal Gerona! més célebre en los fastos de la Historia por tu constancia, por tu valor, por tu intrepidez [...] Gerona, terror de la Francia [...] Tu sola deteneis los pasos del gigante que a todas las naciones insulta*», tal com recull Josep Clara a *La clau del regne* (Dalmau Editors). I és que el resultat dels setges a la ciutat impressionen. Es calcula, segons apunta Antoni Moliner, que hi van caure en total 11.910 bombes i 7.398 granades. De la

guarnició de 10.000 homes que hi havia al maig de 1809, quan comença el tercer i més llarg dels setges que va patir la ciutat, en van quedar 4.400 a final d'any. Tota una carnisseria que no va voler aturar un dels «herois» de la guerra, el general Álvarez de Castro, entestat a defensar com fos la ciutat. Diuen que no volia ser derrotat de nou pels francesos, després que l'any anterior hagués hagut de rendir el castell de Montjuïc de Barcelona.

Després de Girona, la guerra encara duraria cinc anys llargs

més, amb nous setges cruents a ciutats catalanes com Tarragona, on els francesos van matar entre quatre i vuit mil persones, poc després d'entrar a la ciutat el 28 de juny de 1811. Altres episodis molt recordats són l'assalt i l'incendi del monestir de Montserrat i els bombardejos i els atacs a nombrosos pobles i ciutats del país, de Roses a Tortosa.

Pel que fa al País Valencià, la ciutat de València va ser una de les primeres en aixecar-se contra Napoleó, però aquí, com comenta l'historiador Maties Ramisa, autor

Philippe Guillaume Duhesme (1766-1815). General de l'exèrcit francès. Va entrar a Catalunya el 1808 i va ocupar Barcelona. Es va erigir en suprema autoritat al Principat.

El Timbaler de Bruc. No se'n sap del cert la identitat. Per a alguns historiadors, era fill d'un pagès de Santpedor. Amb el seu timbal, va fer fugir els francesos. Va ser la primera victòria.

La bogeria del general Álvarez de Castro

● D'origen granadí, havia pres part en el setge de Gibraltar, la Guerra Gran i la guerra contra Portugal, i el 1808 era governador del castell de Montjuïc a Barcelona, que va haver de lliurar als francesos seguint ordres superiors. Va intervenir en accions contra els francesos a la conca del Fluvià i va passar a reforçar Girona. El 1809 va ser nomenat governador de la plaça. En el tercer setge, no es va voler rendir i va amenaçar sota pena de mort qualsevol que «tuvies la vileza de proferir la voz de rendición, o capitulación». La ciutat va aguantar set mesos de setge. Aquesta actitud ha tingut diferents interpretacions. S'ha qualificat d'inútilment destructiva, titllant el general de boig i obsessiu. Prova d'això és l'obra titulada *La locura de Álvarez*, de Prudenci Bertrana i el psiquiatre Diego Ruiz. Per contra, «va ser enaltit com a símbol gairebé religiós per haver donat la vida per la salvació del poble», diu Antoni Moliner. Álvarez de Castro, que per malaltia va deixar el comandament en els últims moments, va ser internat a França i dut després a la presó de Figueres, on va morir.

Laurent Gouvion Saint-Cyr (1764-1830). El 1808 va ser nomenat comte de l'Imperi i enviat a Catalunya, on va derrotar Vives i Reding a prop de Valls, però va fracassar a Tarragona.

Les heroïnes de Santa Bàrbara. Grups de dones gironines que, des de l'assalt del 20 de juny de 1808 al baluard de Santa Clara de Girona, van organitzar-se en una companyia.

Regiment d'infanteria de Borbó.

del llibre *Polítics i militars a la guerra del Francès* (IEI), «la bel·ligerància de la població sembla que era una mica menor que a Catalunya i més d'acord amb l'actitud de la resta d'Espanya». Recorda Ramisa que el País Valencià va escapar més de la guerra, que només va ser present en el seu territori durant els primers mesos i a partir de 1812. Les Balears també van viure el conflicte amb més distància. Van servir sobretot de lloc de refugi i abastament.

La guerra s'acaba el 1814 després que els francesos tenen algu-

Odi al francès i a l'afrancesat

● «Ni de gavatz ni de porc, no te'n fiïs ni viu ni mort.» «Formatge d'abril, per mi; el del maig, pel gavatz; i el de juny, per ningú.» «Passa, gavatz; passa, porc.» Són alguns exemples del refranyer popular que expressen la *gal·lofòbia* de l'època. Però no sols s'odia els francesos: també provoquen antipatia els afrancesats. Qui eren? En sentit general, eren tots aquells que, a partir de la invasió napoleònica, denotaven una clara influència francesa i de la Il·lustració. En sentit estricte, eren els seguidors i partidaris de Josep I i dels seus projectes de reforma. *Afrancesat* es deia com a sinònim de *traïdor*. Els convençuts van ser molt pocs. Els historiadors assenyalen Tomàs de Puig, Josep Garriga, Josep Pujol i March, Melcior de Guàrdia i Ramon Torrà. També Fèlix Amat o el bisbe de Girona Ramírez de Arellano. Els afrancesats declarats van ser perseguits i exiliats, tot i que van tornar.

Regiment d'Ultònia

nes derrotes importants en territori peninsular, com la de Bailén, i també a causa dels greus problemes al front de Rússia. Entremig, els parlamentaris espanyols es reuneixen a Cadis, on elaboren la primera constitució democràtica de l'Estat, que serà un miratge. Ferran VII torna el 1814 i tothom veurà que l'antic règim encara és ben viu. L'estat queda deslliurat de Napoleó, però la repressió borbònica serà en alguns casos pitjor. Personalitats rellevants com Goya i molts d'altres ho van patir a les seves carns i amb l'exili.

Fragment d'un quadre del pintor provençal Josep Bernat Flaugier, que mostra una escena de la guerra a Molins de Rei i que s'exposa al Museu de Montjuïc. / MMM

Déu, rei i pàtria..., però quina pàtria?

M.M.G.

● La interpretació que s'ha fet de la guerra al llarg dels anys respon als interessos polítics del moment. Ha estat vista com un signe clar d'espanyolitat però també de catalanitat. Moliner diu que «amb la guerra aparegué i es refermà un sentiment espanyol que donà suport al nou monarca, Ferran VII, fins i tot als antics territoris de la Corona d'Aragó». De fet, catalans i espanyols lluitaven per la mateixa causa. Espanya va funcionar com una «comunitat d'interessos en aquesta guerra». Durant anys es va plantejar el conflicte com un projecte de fundació de la nació espanyola. De fet, avui encara hi ha bona part de la població que així ho creu. Només cal veure el títol de les exposicions de Madrid: *Un poble, unanació*. (vegeu agenda)

Si fem un repàs de la història recent, trobem que el noucentisme així ho va interpretar. I no cal dir que durant la dictadura franquista la guerra va ser enaltida com a exemple suprem d'espanyolisme patriòtic. L'altre bàndol també la va fer servir per exaltar el model d'una Espanya constitucional a Cadis per part dels republicans.

En les commemoracions que s'han fet de la guerra, hi ha hagut variacions. La celebració del centenari va ser un fracàs en terres catalanes. En canvi, tal com explica Josep Clara, l'explotació interessada del fet va arribar al punt culminant el 1959, quan se'n va commemorar el 150è aniversari. El règim franquista ho va aprofitar per refermar el seu ideari. Uns anys abans, els republicans havien desatcat, en canvi, el caràcter popular

que havia tingut la guerra.

Però cal que ens fem una pregunta clau: la resistència catalana de 1808-1814 va ser un acte d'espanyolisme col·lectiu dels catalans o va ser, al contrari, el primer ressorgiment autonomista? De quina pàtria es parla quan es tria com a lema «Déu-Pàtria-Rei»? Molts historiadors defensen que és un concepte molt diferent del que avui tenim de pàtria. Per a Manuel Ardit i Albert Balcells (*Història dels Països Catalans, de 1714 a 1975*), quan es fa referència a la pàtria es vol dir «poble governat en oposició als governants», per tant «poble com a concepte tant local com nacional com estatal, i governants, als francesos». Per a l'historiador Josep Fontana, és clar que hi va haver una revolució antifrancesa, però voler donar un

contingut nacional al 2 de maig ho veu anacrònic.

Veiem doncs que es fa difícil d'interpretar perquè la complexitat d'aquesta guerra, tal com indica Moliner, es manifesta en tot: «El patriotisme català es barreja amb l'espanyol; la pàtria és Catalunya, però també és Espanya, que alhora esdevé una veritable nació en sentit modern en la Constitució de 1812.» Hi ha, tal com assenyala el reconegut historiador Pierre Vilar i com recull Moliner, un doble patriotisme que no és antagònic, sinó compartit. De la mateixa opinió és Ferran Soldevila, que afirma que coexisteixen els dos sentiments patriòtics. Moliner diu: «Per damunt de tot, es tractava de guanyar la guerra i aconseguir la independència d'Espanya, que era també la de Catalunya.»

AGENDA

- **MAIG.** Barcelona. Fins al maig del 2009. Exposició MNAC. *Monedes en lluita. Catalunya a l'Europa napoleònica.*
- **MAIG.** Madrid. Fins al setembre. Exposició *Mayo 1808-2008 Madrid. Un pueblo, una nación.*
- **MAIG.** L'Arboç. Exposició fins al 6 de juliol. *De pagesos a herois.*
- **MAIG.** Palma. Exposició fins a finals de juny. Convent de Santa Margalida de Palma. Cicle de conferències fins a l'11 de desembre en diversos llocs.
- **MAIG.** Roses. Fins al 28 de maig.

Campanya subaquàtica del CASC. Localització dels vaixells *Triunfante* i de la bomba de l'època del francès.

- **MAIG.** Madrid. Fins al 13 de juliol. Exposició *Goya en tiempos de guerra.*
- **18 DE MAIG.** Girona. Exposició fins al 31 de maig. *Girona i França. Entre la guerra i la pau 1650-1939.* Museu d'Història de la Ciutat.
- **18 DE MAIG.** Saragossa. Festes de El Arrabal. Recreació del campament militar de l'època dels setges.

- **23, 24 I 25 MAIG.** El Bruc. Jornades d'estudi. *La guerra del Francès als territoris de parla catalana. Bicentenari de les batalles del Bruc.* Amb Josep Fontana, Maties Ramisa, Antoni Moliner i Jesús Millan. Presentació del llibre *La iconografia de les Batalles del Bruc, un inventari*, de M.T. Rius.
- **23 DE MAIG.** València. Recreació històrica basada en el Crit del Palleter, organitzada per l'Associació d'Amics del Museu Militar de València.
- **24 DE MAIG.** Figueres. Recreació

al castell de Sant Ferran.

- **28 DE MAIG.** Lleida. Presentació del llibre *Polítics i militars a la Guerra del Francès*, de M. Ramisa.
- **30 DE MAIG.** La Corunya. Inauguració de l'estàtua de Diego del Barco.
- **31 DE MAIG.** Barcelona. Portes obertes al castell de Montjuïc.
- **31 DE MAIG.** Collbató. Itinerari. La llegenda del Mansuet-Collbató. Xerrada, dinar de l'època i lliurament d'un còmic sobre el guerriller Mansuet.
- **MAIG.** Madrid. Fins al setembre.

Visites guiades teatralitzades.

- **JUNY.** Madrid. Fins al juliol. Cicle de conferències. Museu de los Orígenes.
- **JUNY.** Ceuta. Recreació històrica.
- **2 DE JUNY.** Universitat Rovira i Virgili. Conferència. *La crema del paper segellat a Manresa com a símbol de l'aixecament de Catalunya contra Napoleó*, per Antoni Moliner.
- **7-8 DE JUNY.** El Bruc. Tradicional Festa del Timbaler. Amb representacions teatrals, mercat ambientat en els primers anys del

Maties Ramisa. / Historiador. Professor de la Universitat de Vic

«Catalunya va resistir molt»

M.M.G.
● **Com es va viure la guerra a casa nostra?**

— «Els testimonis dels militars i agents francesos remarquen que aquí la resistència va ser més aferrissada que a la resta d'Espanya. L'actitud de la població catalana fou irreductible respecte del domini napoleònic, i això va comportar per al país molta més crueltat i destrucció. Catalunya va resistir molt. Aquí hi va haver pocs afrancesats. Les causes d'aquesta bel·ligerància més gran poden ser una gal·lofòbia més acusada provinent del passat; el desig de conservar la independència respecte de França; la por que l'economia catalana passés a ser *colonitzada* pel poderós veí —cosa ja va passar durant la guerra—; la pretensió de continuar gaudint dels beneficis de l'imperi colonial espanyol i del mercat espanyol, aspectes que havien contribuït al creixement econòmic de Catalunya durant el segle XVIII, i, naturalment, l'aspiració de conservar les tradicions religioses i culturals del país, que es veien en perill davant la brutal agressió napoleònica. Altres raons que van actuar aquí igual que a la resta de la Península van ser la fidelitat a la dinastia legítima i l'anhel de venjar la perfídia de l'emperador, així com la por a la

Maties Ramisa, dimarts a Vic. / SAGI SERRA

conscripció francesa i a les càrregues de l'ocupació.»

— **Com s'ha d'interpretar la guerra: exaltació del nacionalisme espanyol o defensa de la pàtria catalana?**

— «Com una combinació de les dues coses, que aleshores no eren incompatibles. L'agressió d'un enemic exterior poderós va galvanitzar la unitat dels diferents pobles de la Península que vivien sota la monarquia hispànica conservant llurs particularitats, i curiosament va fomentar una cosa que fins aleshores era poc visible: el nacionalisme espanyol. Començaren a usar-se amb profusió els mots *pàtria, nació, poble i revolució*, reflectint la forta implicació popular en aquesta guerra, en la qual sorgeix també el liberalisme. En la major part dels casos, les esmentades paraules fan referència al conjunt d'Espanya, però en algunes ocasions també

s'apliquen a Catalunya. Les elits i el poble de Catalunya lluitaven aleshores per Espanya. Volien mantenir una relació que havia estat profitosa en l'aspecte econòmic, i volien que el conjunt de l'estat els ajudés a rebutjar la invasió napoleònica. El perill d'absorció del Principat per França era real; de fet, Napoleó va annexionar formalment Catalunya al seu imperi

l'any 1812. És a dir, les aspiracions dels catalans coincidien amb les de la resta d'espanyols, i per això les expressions *defensa de la pàtria i independència* significaven el mateix. Això no vol pas dir que no es mantinguessin els trets diferencials catalans. Al contrari, els francesos els observaven ben vius, i van provar d'utilitzar-los sense èxit. La llengua, la cultura, els costums i les tradicions eren sensiblement diferents, i persistia la tradicional antipatia pels *castellans*. Fins i tot les elits catalanes mostren un cert *provincialisme* respecte de l'estat. Però tot això no estava activat políticament, es mantenia en un substrat sociològic. Encara no havia arribat l'època del catalanisme. Un agent napoleònic que operava a Catalunya va fer una observació aguda: 'Per primera vegada els catalans s'han dit espanyols, per no haver de ser francesos.'»

Per saber-ne més...

● Amb motiu del bicentenari de la guerra del Francès, han sortit a la llum força llibres que en parlen i dels quals us fem una mica de ressenya. També podeu consultar:

— *Ocupació i resistència a la Guerra del Francès 1908-1814*. Actes del Congrés celebrat a Barcelona el 2005. L'Avenç, Barcelona: 2007.

— *La Constitució de Batlle i Jover. Un projecte català a les Corts de Cadis*, de Lluís Maria de Puig. Eumo Editorial, Vic: 2008.

— *Guia de la muralla de Girona*, de Pericot i Dilmé, J. i Prats i Pons, J. Ajuntament de Girona: 2008.

— *La Guerra de la Independència*, de Miquel Artola. Espasa, Madrid: 2007.

— www.encyclopedia.cat

— www.wikipedia.org

— www.xtec.cat/~jbuxader.

La guerra del Francès o de la Independència.

— www.pedresdegirona.com

Excepcional espai web amb gran qualitat d'imatge i de documentació. La guerra del Francès hi està àmpliament documentada. N'hem obtingut imatges per al reportatge. — www.girona18081809.com.

Dos-cents anys dels setges napoleònics.

«GIRONA I NAPOLEÓ»

Autor: CARLES RAHOLA / Recerca i edició: LLUÍS MARIA DE PUIG
Editorial: CCG EDICIONS

Carles Rahola haurà passat a la història com a ciutadà exemplar i gironí fecund i especialment pel seu ignominiós assassinat el 1939 per la repressió franquista. També serà recordat com a historiador bàsic de Girona, tractant sobretot de la guerra del Francès. Aquest llibre n'és la compilació completa.

«LA CLAU DEL REGNE: GIRONA, SETGES I MITES»

Autor: JOSEP CLARA
Editorial: RAFAEL DALMAU, EDITOR

Amb afany de síntesi i revisió, el llibre repassa tant els episodis de setge a què va ser sotmesa Girona des de l'època medieval fins al segle XIX, com la incidència que van tenir aquestes gestes en llocs i cerimònies de memòria, l'ús i la interpretació històrica que s'ha donat a l'actitud dels gironins.

«CATALUNYA CONTRA NAPOLEÓ»

Autor: ANTONI MOLINER
Editorial: PAGÈS EDITORS

Aquest llibre està pensat per donar una visió més real de la guerra del Francès i fer intel·ligible el conflicte a qualsevol lector interessat a descobrir aquesta època tan important de la nostra història. Dóna una visió global de Catalunya, però també fa una referència concreta a ciutats i comarques.

«POLÍTICS I MILITARS A LA GUERRA DEL FRANCÈS»

Autor: MATIES RAMISA
Editorial: INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCOS

El llibre aprofundeix aspectes encara poc estudiats d'aquest conflicte. Descriu la mentalitat i el capteniment de les elits catalanes de l'època; treu a la llum la personalitat i actuació dels dirigents polítics, i dedica una part a l'anàlisi de l'esmentat exèrcit regular, entre altres coses.

AGENDA

segle XIX, demostracions d'oficis antics, trabucaires, sometents i campaments napoleònics.

— **15 DE JUNY.** Barcelona. Itinerari. Montjuïc i la guerra del Francès

— **20 DE JUNY.** L'Arboç. Conferència. *La guerra del Francès a l'Arboç i Santa Oliva.*

— **21 DE JUNY.** Roses. Jornada de portes obertes a la Ciutadella. Presentació de la reedició del llibre *Sunyer Metges, pare i fill*, ambientat en la guerra del Francès. Concert a l'Espai Cultural La Ciutadella amb el Cor de Cambra del Vallès Oriental i la Coral Cantiga.

— **28 I 29 DE JUNY.** València. Recreació històrica de la defensa davant del mariscal Moncey.

— **3-6 DE JULIOL.** Girona. Exposició mundial de figures històriques.

— **JULIOL-SETEMBRE.** Girona. Visites de recreació històrica: *Reviu la història. 200 anys dels setges napoleònics a Girona.*

— **1 D'OCTUBRE.** Madrid. Exposició *Espanya, 1788-1814. Il·lustració y liberalismo.*

— **2 D'OCTUBRE.** Universitat Rovira i Virgili. Conferència. *La dominació francesa a Catalunya*, de M. Ramisa.

— **5 D'OCTUBRE.** Saragossa. Ruta de los Sitios y las Heroínas.

— **17-18 D'OCTUBRE.** Saragossa. I Trobada de les Ciutats Assetjades.

— **15 DE NOVEMBRE.** Tortosa. Jornada d'estudi. *La guerra del Francès a les Terres de l'Ebre.*

— **5 DE DESEMBRE.** Roses. Exposició *Roses a la frontera de l'imperi.*

— **2009.** Girona. Congrés Internacional del Bicentenari de les Guerres Napoleòniques.

— **10 FEBRER-12 D'ABRIL DE 2009.** Saragossa. Exposició central del bicentenari.